

6 EHEÄ KASVUNPOLKU – HAASTE YHTEISTYÖLLE

Hannele Karikoski ja Aila Tiilikka

Tässä artikkelissa tarkastelemme lapsen kasvunpolkuun sisältyviä merkittäviä elämänmuutoksia: lapsen siirtymistä kotoa päivähoitoon, siellä tapahtuvia siirtymisiä ikäryhmästä toiseen sekä lapsen siirtymää esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen. Lähtökohtana on siirtymän ymmärtäminen lapsen ja kasvuympäristöjen vastavuoroisina muutos- ja sopeutumisprosesseina (Bronfenbrenner 1979), joiden kautta lasta perehdytetään ja hän sopeutuu uuteen kasvuympäristöön ja uuteen rooliin aina kehitysvaiheensa luomien edellytysten mukaisesti.

Siirtymissä on huomioitava, että lapsi tuo mukanaan uuteen kasvuympäristöön kodin vaikutuspiirissä hankitun kokemusmaailmansa, jonka rakentumisesa ovat olleet merkittäviä lapsen ja vanhempien keskinäiset vuorovaikutussuhteet ja kiintymyssuhteet (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 18). Vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhde on kanava, joka linkittää perhekokemukset ja lasten sosiaalisen sopeutumisen uuteen kasvuympäristöön. Vastavuoroisesti kasvuympäristön on valmistauduttava ottamaan vastaan lapsi ja hänen perheensä.

Lapsen varhaisvuosien siirtymä- ja muutosprosesseja ohjaavat ja tukevat yhteiskunnan tasolla varhaiskasvatuslaki (580/2015), Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016), Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) sekä koulunaloitusvaiheessa perusopetuslaki (628/1998; 1040/2014) ja Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014). Nämä asiakirjat muodostavat lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävän kokonaisuuden ja keskinäisen jatkumon. Tavoitteena on lapsen eheä kasvunpolku osana elinikäistä kasvua ja oppimista. Tavoitteen toteuttamiseen ja tukemiseen tarvitaan lapsen vanhempien ja kasvatus- ja opetushenkilöstön keskinäistä yhteistyötä.

LAPSEN SIIRTYMINEN KASVUYMPÄRISTÖSTÄ TOISEEN

Lapselle ja hänen perheelleen erityisen suuria muutoksia ovat lapsen päivähoiton, esiopetuksen ja koulun aloittaminen. Ne ovat lapsen kasvunpolussa merkittäviä muutoskohtia, joihin täytyy valmistautua ja joissa tarvitaan lapsen vanhempia tai muita huoltajia lapsen asiantuntijoina, tukijoina, tietojen välittäjinä ja henkilöstön yhteistyökumppaneina (Karikoski 2008). Siirtymävaiheisiin valmistautumista korostetaan myös uusissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016), Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) ja Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014), joissa edellytetään siirtymävaiheiden yhtenäisten käytäntöjen suunnittelua. Suunnittelua varten tulee varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen henkilöstön tietää toistensa käytännön työstä, kasvatus- ja opetussuunnitelmista, toimintatavoista ja oppimisympäristöistä. Yhteinen siirtymävaiheiden suunnittelu, jossa myös lasten vanhemmat ovat osallisina, edistää lapsen sopeutumista uuteen kasvuympäristöön.

Lapsen kasvuympäristöinä toimivat koti, varhaiskasvatus eri muodoissaan ja koulu. Kasvuympäristöinä ne poikkeavat käytännössä toisistaan ainakin fyysiseltä ympäristöltään, toimintakulttuuriltaan ja mahdollisesti myös arvoiltaan. Lapsen kasvuympäristöinä niillä ei välttämättä ole riittävästi yhteyttä eikä jatkuvuutta keskenään. Tämä seikka asettaa haasteita vanhempien, kasvatäjien ja opettajien kasvatusyhteistyölle, koska lapsen käyttäytymiselle kotilapsena, varhaiskasvatuksessa päiväkotilapsena, esikoululaisena ja koulussa koululaisena asetetaan erilaisia odotuksia ja vaatimuksia. Ympäristöjen erilaisuudella on merkitystä lapsen sopeutumisessa uuteen kasvuympäristöön ja sen toimintakulttuuriin.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 28) mukaan toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu arvoista ja periaatteista, työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta, oppimisympäristöistä ja työtapoista. Lisäksi oleellista siinä on yhteistyö, vuorovaikutus ja ilmapiiri, henkilöstön osaaminen, ammatillisuus ja kehittämisote. Toimintakulttuuria kannattelevat johtaminen ja sen käytännöt sekä toiminnan organisointi, suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi. Yhteenvedonomaaisesti voidaan todeta, että toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti syntynyt tapa toimia, joka muuttuu ihmisten vuorovaikutuksessa ja jota tulee myös arvioida ja kehittää.

Artikkelissamme etenemme onnistuneiden siirtymävaiheiden edellytysten kuvaamisessa painottaen ensimmäistä siirtymävaihetta, joka luo pohjan myös seuraaville lapsen siirtymävaiheille. Lähtökohtana on lapsen ja perheen näkökulma. Onnistunut siirtymä tukee vanhempien, kasvatäjien ja opettajien välinen kunnioittava ja vastavuoroinen suhde (vrt. Peters 2010).

TURVALLISESTI KOTOA PÄIVÄHOITOON

Muutokseen valmistautuminen ja muutoksen kohtaaminen

Varhaislapsuuden suuri muutos on lapsen ensimmäinen siirtyminen omasta kodista sen ulkopuoliseen hoitoon. Perheessä tämä muutos koetaan koko perheen prosessiksi, jonka valmistelussa vanhemmat ovatkin aktivoituneet. Hoitomuodon ja -paikan valinta, joka otetaan esille jo lastenneuvolan käynnillä, voi olla vanhemmille kuukausia kestävä harkinnan tulos.

Päivähoitovalintoja tehdessään vanhemmat pohtivat niin omia kokemuksiaan päivähoitosta kuin tuttavaperheissä tai sosiaalisessa mediassa kerrottuja päivähoitokokemuksia sekä arvioivat tarjolla olevia varhaiskasvatuksen ja päivähoidon vaihtoehtoja. Odotukset hyvää päivähoitopaikkaa kohtaan kulminoituvat henkilökohtaan, hoitopaikan ympäristöön sekä pohdintaan lapsen tarvitsemasta yksilöllisestä huomiosta ja sen saamisesta. Hyvän päivähoidon tärkeimmäksi kriteeriksi asetetaan henkilökohtainen tulos, jolla on muun muassa aito kiinnostus työtään ja lapsia kohtaan sekä myönteisyyttä ja avoimuutta koko perhettä kohtaan. (Ks. Munter 2001; Toppinen 2014.) Päivähoitovaiheeseen liittyvät tavoitteet ja käytännöt on usein tuotu esille jo kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa. Vanhempia varten on kirjoitettu myös opas, josta valaisevat lapsen varhaiskasvatuksen ja päivähoidon suunnittelu- ja aloitusvaihetta sekä niihin liittyviä käytänteitä (ks. esim. Laaksonen & Ylikoski 2017).

Vanhempien aktiivisuus päivähoidon aloitusvaiheen suunnittelussa sisältää selväsi ajatuksen ja ymmärryksen muutoksen ja siirtymävaiheen merkityksellisyydestä niin lapselle kuin koko perheelle. Oleellista onkin, että siirtymävaihe haasteinen tunnistetaan yhdessä myös ammattilaisten ja vanhempien kesken ja rakennetaan lapsen kehitystä tukeva pedagoginen siirtymäprosessi (Pyhäntö, Karila & Lipponen 2013, 5).

Lapsen tutustuminen ja päivähoidon aloitus

Lapsen päivähoidon aloitusvaihe nousi huomion kohteeksi jo 2000-luvun alussa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) pohjalta, jolloin myös kasvatuskumppanuuksien ja vanhempien yhteistyön merkitys korostui. Lisäksi samaan aikaan tiedon lisääntyminen ja terävöityminen erityisesti alle kolmevuotiaan lapsen tarpeista ja päivähoitokokemuksista synnytti varhaiskasvatustutkimuksen uusia käytäntöjä ja toi toisaalta uudelleen käyttöön myös pitkään poissa olleita menetelmiä. Tuolloin ryhdyttiin pohtimaan lapsen varhaiskasvatuspolun eheyttä sen alkuvaiheesta lähtien, minkä tukemiseksi kehittyi erilaisia pedagogisia työtapoja. (Esim. Helenius ym. 2001; Kanninen & Sigfrids 2012; Kaskela & Kekkonen 2006; Lund & Sou-

Tarkasteltaessa pienen lapsen ensimmäistä siirtymäprosessia kodin piiristä päivähoitoon keskeisiksi tekijöiksi on havaittu prosessin alusta lähtien 1) henkilöstön ja vanhempien yhteistyön merkitys ja kasvatusyhteistyön lähtökohtien luominen sekä 2) yhteistyön avulla huolehtiminen lapsen turvallisuudesta siirtymästä ja hänen kiintymyssuhteistaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016, 18) tuo edelleen esille nämä lähtökohdat. Kasvatusyhteistyön tulee olla tasavertaista kohtaamista, joka on luonteeltaan avointa ja toista osapuolta arvostavaa. Lisäksi perusteissa todetaan, että lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen kannalta vanhempien ja kasvatushenkilöstön yhteisen kasvatussuhteuttamisen tulee muodostaa mielekäs kokonaisuus, jossa myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja arvioidaan kussakin tilanteessa.

Edellä mainittuihin näkökulmiin keskittyen esitämme lukijan pohdittavaksi kirjallisuuden ja kehittämisprojektien pohjalta lähtökohtia ja käytännön esimerkkejä saaduista kokemuksista. Siirtymäprosesseja on toteutettu alle 3-vuotiaiden ryhmissä eri nimikkeillä ja hieman eri tavoin suunniteltujen työtapojen mukaan, joista esimerkkejä ovat muun muassa omahoitaja-, vastuuaiakuinen- sekä pienryhmä- tai kotiryhmähoitajayötyöt. Yhteistä menettelyille on ollut se, että lapsen aloitusvaiheeseen tai lastenhoitajan tehtäviksi. Työtavan organisoinnissa pyritään siihen, että tämä ja vanhempien yhteistyön lisäksi hän on mahdollisimman paljon mukana oman pienryhmänsä lasten päivittäisissä toiminnoissa.

Päivähoitoon tutustuminen ja kasvatusyhteistyön ja vanhempien osallisuuden rakentaminen aloitetaan esimerkiksi siten, että vanhemmat käyvät ennen lapsen siirtymistä tutustumassa ja keskustelemassa päiväkodissa lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvistä ajatuksistaan, kysymyksistään, huolistaan, tunteistaan ja odotuksistaan. Prosessi voi myös alkaa työntehtävän tutustumiskäynnillä lapsen kotiin, jolloin lapsi saa tutustua omaan kodissaan ensimmäisen kerran tulevaan varhaiskasvatustajaan. Lisäksi suunnitellaan yhdessä myös lapsen ja vanhemman koko tutustumisjakson ajoitus ja sisältö. Lapselle ja vanhemmalle on syytä varata riittävästi yhteistä aikaa olla mukana ja osallistua uudessa hoitopaikassa arjen toimintaan. (Esim. Kaskela & Kekkonen 2006; Kekkonen 2012; Lund 2010.)

Pienen lapsen päivähoitopolun ensimmäisen siirtymäprosessin keskeisenä lähtökohtana on nähty lapsen kiintymyssuhteen merkitys hänen kokonaiskehitykselleen. Kehityspedagogisten teorioiden mukaan vain riittävän pysyvä kiintymyssuhde turvaa lapsen terveen kehityksen. Päivähoitoon siirtyminen tuo näin uusia haasteita lapsen kehityksen kannalta. Pieni lapsi tarvitsee myös hoitajasuhteissaan pysyvyyttä, yksilöllisyyttä ja kiintymystä sekä kehitykseen että pitääkseen yllä mielikuvaansa

Lapsen ja vanhempien välisen kiintymyksen ensisijaisuus merkitsee myös sitä, että päivähoiton tehtävänä on vahvistaa ja ylläpitää ensisijaisia kiintymyssuhteita hoitopäivän aikana. (Kanninen & Sigfrids 2012; Tuliharju 2004; vrt. myös varhaiskasvatustaki 580/2015.)

Tutustumisjakson tulee olla riittävän pitkä, noin kaksi viikkoa, jotta lapsen turvallinen suhde uuteen aikuiseen ehtii muodostua. Uusi suhde on päivähoitovaiheen alussa luotava vanhemman avulla, jonka mukanaolo on tutustumisvaiheessa oleellista. Äidin tai isän tutustuminen päiväkodin kasvattajaan ja heidän välilleen syntynyt luottamus siirtyvät vanhemmalta myös lapselle. (Tuliharju 2004.) Koska päävastuu tutustumisvaiheen tehtävistä on tarkoituksenmukaista keskittää yhdelle lapsiryhmän työntekijöistä, pyritään hänen työaikansa järjestämään lapsen tutustumisvaiheeseen sopivaksi.

Tutustumisvaiheen aikana vanhemman kasvatuksellinen tieto lapsesta välittyy tutustumisesta vastaavalle kasvattajalle mutta myös koko tiimille. Lisäksi kasvattajille muodostuu kuva lapsesta yksilönä sekä lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta niin vanhemman kertomana kuin autenttissa tilanteissa, kun vanhempi toimii lapsensa kanssa mukana päiväkodin arjessa. Vanhemmalla on puolestaan mahdollisuus esittää kysymyksiä ja saada tietoa sekä käsitys siitä, miten hänen lapsensa hoito- ja kasvatustoiminta toteutuu kyseisessä päiväkodissa. (Vrt. Lund ja Soukankujan päiväkodin työryhmä 2003.)

Vaikka yhdellä työntekijällä on päävastuu tutustumisesta, tiimi huolehtii siitä, että vanhempi saa samalla mahdollisuuden tutustua myös muihin tiimin työntekijöihin. Tiimin jäsenet ovat tietoisia jokaisesta uudesta tutustujasta, ja jäsenet huolehtivat myös aktiivisesti kontaktien syntymisestä. Lapsen onnistunut varhaiskasvatusprosessi edellyttää, että vanhemmalle syntyy luottamus myös koko tiimiin ja sen jokaisen jäsenen vastuuseen kaikista lapsista. Samalla lapsen luottamus ja kontaktit saavat pohjan vähitellen laajentua. (Tiilikka 2011, lastentarhanopettajien haastatteluaiheisto.)

Tutustumisjakson päätteeksi lapsi on saanut rauhassa ja turvallisesti vanhempansa seurassa tutustua uuteen kasvattajaansa sekä päiväkodin rutineihin, muuhun henkilökuntaan ja toisiin lapsiin. Lisäksi koko fyysinen ympäristö äänineen, tuoksuineen ja eri vaikutelmineen on tullut tutuksi. Ammatillainen on saanut vanhemmalta ohjausta kyetäkseen tulkitsemaan usein vielä vailla puhekieltä olevan lapsen tunteita ja tarpeita. (Kanninen, Sigfrids & Backman 2009.)

Tutustumisaika edistää myös sensitiivisen vuorovaikutuksen kehittymistä lapsen ja uuden kasvattajan välille. Kasvattaja oppii tulkitsemaan lapsen tunteita, mikä puolestaan auttaa eroahdistuksen ja lapsen kokeman stressin helpottamisessa. Kun henkilöstö on oppinut tuntemaan vanhemman, mahdollistuu myös luonteva keskustelu lapsen kanssa vanhemmasta lapsen mielikuvien ylläpitämiseksi. Riittävä tutustumi-

nen päivähoiton alkuvaiheessa luo pohjan ja antaa kasvattajille edellytyksiä ylläpitää lapsen kehitystä kannattelevia kiintymyssuhteita päivähoitossa. (Lund 2010.)

Aloitustilanteissa keskusteluyhteyden tulee olla tiiviis vanhemman kanssa. Jatkuva kuulumisten vaihtaminen lisää aikuisten tietoa lapselle tärkeistä tapahtumista, myös vaikeuksista, sekä mahdollistaa niihin palaamisen ja niiden tarkastelun lapsen kanssa. Näin ylläpidetään yhteyttä lapsen ja vanhemman välillä. Toiseksi ylläpidetään myös välttämätöntä varhaiskasvattajan ja lapsen välistä suhdetta. Kaikkiaan voidaan huolehtia suhteiden toimivuudesta. (Lund 2010.) Kasvattajien kyky olla keskenään jatkuvassa dialogissa vahvistaa aikuisten kykyä eläytyä yhdessä lapsen kokemuksiin eri ympäristöissä. Tämä ohjaa myös heidän mahdollisuuksiaan toteuttaa sellaisia arjen ratkaisuja, jotka tukevat lapsen kehittymisen edellytyksiä niin kotona kuin päivähoitossa. (Munter 2001.) Intenssiivinen yhteinen aloitusprosessi käynnistää myös vanhemman osallisuuden rakentumisen.

Lapsiryhmän ohjaamisessa sovelletaan usein 4–5 lapsen pienryhmätoimintaa, jonka tavoitteena on erityisesti alkuvaiheessa luoda lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan hänelle pysyvyyttä, yksilöllisyyttä ja turvallisuutta tarjoava ympäristö. Päivän organisoimissa pyritään siihen, että tuttu kasvattaja on mukana suurimmassa osassa lapsen toiminnosta: perushoidon tilanteissa sekä mahdollisuuksien mukaan leikissä ja muissa aktiviteeteissa. On myös tärkeää, että lapsi hyväksyy vähitellen ryhmän muutkin kasvattajat. (Kanninen ym. 2009.) Prosessi on kuitenkin lapsilla yksilöllinen, ja sen vuoksi ympäristössä tulee olla lapsen kannalta yksilöllisesti riittävästi sosiaalisen turvan merkkejä (Sajaniemi 2017, 7). Tuttu ja turvallinen aikuinen on silloin silta ja tustuttaja lapsen sekä ryhmän muiden aikuisten ja lasten välillä.

Lapsen kannalta hyvin suunniteltu ja tuettu varhainen siirtymä, joka tarjoaa hänelle myönteisen ja onnistuneen kokemuksen siirtymävaiheesta, tukee lapsen kykyä selviytyä muutoksista myös tulevissa siirtymissä. Turvallinen siirtymä vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä seuraavissa siirtymissä ja uusissa kasvuympäristöissä. (O'Connor 2013, 66.)

Vanhemmille onnistunut aloitusvaihe voi jo tarjota konkreettisen osallisuuden kokemuksen oman lapsen varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Yhteistyön aktiivinen alkuvaihe on myös hyvä pohja niille varhaiskasvatustilain (580/2015) uusille vaateille, jotka Karilan (2016, 41) mukaan edellyttävät uudenlaisten kumppanuus- ja osallisuuskäytänteiden kehittämistä sekä vanhempien entistä laajempaa osallistumista myös lapsensa koko toimintayksikön varhaiskasvatuksen suunnitteluun.

Vanhempien arviointeja aloitusvaiheen käytännöistä

Kartoitusten ja palautteiden mukaan vanhemmat ovat olleet tyytyväisiä edellä kuvailun kaltaiseen aloitustapaan uudessa varhaiskasvatyksikössä. Tulosten mukaan valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että kotikäynti oli edistänyt lapsen kannalta turvallista päivähoiton aloitusta, ja tärkeää oli, että lapsi oli saanut tutustua uuteen varhaiskasvatustaan omassa kotiympäristössään. Pehmeä lasku loi turvallisen alun ja tarjosi lähes kaikkien vastaajien mielestä hyvät mahdollisuudet lapsen eroahdistuksen helpottamiseen. (Kanninen ym. 2009.)

Vanhemman ja päiväkodin työntekijän välinen alkukeskustelu oli vanhemmille hyvin merkityksellinen. Pelloista ja ennakkoluuloista keskusteleminen lisäsi vanhemman luottamusta ammattilaiseen ja edisti yhteistyötä. Vanhemmalle toi turvallisuuden tuntea se, että yksi työntekijä otti enemmän vastuuta hänen lapsestaan. Oman lapsen ja työntekijän vuorovaikutuksen seuraaminen tuki myös vanhemman luottamusta. Vanhemmat kokivat, että vanhemman luottamus kasvattajaa kohtaan siirtyi myös lapseen. Vanhemmille oli tärkeää, että lapsen ja vanhemman erotilanteista keskusteltiin etukäteen ja niissä toimittiin tavoitteisesti ja tietoisesti. He kuvasivat myös päiväkodissa tapahtuvaa lapsen ikävääntunteiden käsittelyä, esimerkiksi valokuvien katselua, vanhempien muistelua sekä ikävääntunteesta keskustelemista. Myös vanhempaa rohkaistiin ilmaisemaan lapselle oma ikävänsä. (Seilonen 2007.)

Lapsen hoitajasuhde kehittyi vanhempien mielestä turvallisesti ja lämpimäksi, jolloin myös lapsen ikäsuus väheni, ja ammattilaisen koettiin aidosti välittävän lapsesta. Lapsensa hoitajakiintymyksen muodostumista vanhemmat pitivät myönteisenä asiana lapsen pitkän hoitopäivän aikana. Lisäksi mainittiin, että kiinnittyään lapsi uskaltaa ilmaista myös kielteisiä tunteitaan, mitä pidettiin hyvänä. (Seilonen 2007.) Ammattilaisen välittävä asenne lasta kohtaan vahvisti kaikkiaan vanhemman luottamusta ja vastavuoroista osallisuutta kasvatusyhteistyössä (Toppinen 2014).

Henkilöstön kokemuksia aloitusvaiheesta

Ammattilaisten kokemusten mukaan tutustumisjakso oli aloitusvaiheen keskeisin tapahtuma, sillä se on merkittävä kaikille osapuolille: lapselle, vanhemmalle ja päiväkodin kasvattajille. Ammattilaisen rooli on alussa oppijan rooli, minkä jälkeen hänen on helpompaa toteuttaa lapselle tuttuja hoito- ja kasvatuskäytäntöjä. (Isojärvi & Kangas 2008; Leinonen 2016.)

Tutustumisjakso palvelee niin lapsen kuin vanhemman eroahdistuksen helpottajana. Vanhemman eroahdistuksesta myös keskusteltiin ja vanhempia kannustettiin tunteidensa ilmaisemiseen. Vanhempia rohkaistiin soittamaan päiväkotiin silloin, kun tunsivat huolta tai ikävöivät lasta. Henkilökunnan mukaan tutustumisjakson ai-

kana on havainnoitavissa, miten vanhempi ”rauhoituu ja tasoittuu”, kun saa nähdä, millaista päiväkodissa on ja miten siellä lapsia kohdellaan. (Isojärvi & Kangas 2008.)

Aloitustilanteissa syntynyt lapsen turvallisuuden tunne ja kasvattajakiintymys palvelevat pienen lapsen kehitykselle välttämättömien ensisijaisten kiintymyssuhteiden ylläpitämistä sekä lapsen turvallisia oppimisolosuhteita erityisesti päivähoitosuhteen alussa ja niin pitkälle kuin lapsen kehityksen kannalta on tarpeellista. Turvallisuudentunteen tukemisessa alle 3-vuotiaiden aloitusvaiheessa lastentarhanopettajat pitivät Leinosen (2016) mukaan keskeisenä lapsen kokemusta aikuisen välittävistä suhteista, joka vahvisti lapsen luottamusta. Tässä vaiheessa lapsen kohtaaminen ja vuorovaikutus sisälsivät myös paljon läheisyyttä, jossa silitely ja sylissä oleminen olivat tyyppillisiä.

Tutustumisjakson tarjoaman tiedon avulla sekä jäsentyneen työnjaon ansiosta henkilöstö koki perushoitotilanteiden muuttuneen lasten kannalta aiempaa yksilöllisemmiksi, entistä tasapuolisemmin lapsia huomioiviksi sekä aiempaa pedagogisemmiksi (Kanninen ym. 2009). Ajan kuluessa työntekijöiden lisääntyvä yksilöllinen lapsituntemus tukee myös lapsilähtöistä suunnittelua lapsen kasvuun ja kehityksen eri osa-alueilla. Pedagogisiin käytäntöihin sisältyi myös kaiken lapsia koskevan kasvatuskellisen tiedon jakaminen tutustumisvaiheesta lähtien kasvattajatiimissä tiimin suunnittelu- ja arviointityön pohjaksi, josta vastaa lastentarhanopettaja.

Aloitustilanteiden edetessä, kuten jo aiemmin todettiin, lapsen tarpeiden ja hänen kehityksensä mukaisesti ammattilaiset pitivät tärkeänä, että lapselle syntyy tuun aikuisen tukemana vähitellen hyvä kontakti ja hänen luottamuksensa laajenee vähitellen myös muihin aikuisiin. Samalla lapselle tärkeitä vertaisuuhteet vahvistuvat. (Tiilikka 2011, lastentarhanopettajien haastatteluinneisto.) Tämän prosessin ansioista mahdollistuu myös joustava, lasten yksilöllisiä ja ryhmän tarpeita vastaava pedagogisesti suunniteltu pienryhmien käyttö. Se merkitsee lapselle sosiaalisten suhteiden laajentumista sekä mahdollisuuksia monipuoliseen toimintaan.

Pienen lapsen ja päivähoiton ammattilaisen vastavuoroisen, sensitiivisen ja turvallisen vuorovaikutus- ja kasvatussuhteen keskeinen merkitys on tullut painokkaasti esille 2000-luvun varhaiskasvatustutkimuksessa. Lapsen suotuisan kasvatustilanteen edellytys on läsnä oleva ja tietoinen kasvattaja, jolla on oivaltavaa herkkyyttä ymmärtää lapsen tunteita ja tarpeita sekä luoda rohkaiseva ilmapiiri, joka sallii lasten ilmaisut ja pyrkimykset. (Esim. Koivisto 2007; Kalliala 2008; Holkeri-Rinkinen 2009; Salo 2012; Karlsson, Puroila & Estola 2016.)

Varhaiskasvatustalaki (580/2015) samoin kuin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) korostavat varhaiskasvatuksen pedagogista merkitystä ja pedagogiikan painottamista. Tämä tavoite asettaa kehittämisen haasteita varhaiskasvatyksikön pedagogiselle johtamiselle kokonaisuudessaan samoin kuin tiimien suunnit-

teluryölle, johon kuuluvat myös siirtymien pedagoginen suunnittelu sekä toiminnan arviointi. Tiimin pedagoginen johtaminen ja pedagogisen toiminnan reflektion johtaminen kuuluvat lastentarhanopettajalle (Karila 2017, 10). Siirtymävaiheiden suunnittelu, toteutus ja arviointi ovat näin osa tiimin arkityön toimintakulttuuria ja sen kehittämistä. Artikkelin lopussa esitämme viitteellisen ohjeen siirtymien suunnitteluun.

Ensimmäinen siirtymävaihe ja vanhempien osallisuus

Päivähoidon aloitus – kotikäynti, aloituskeskustelu ja tutustumisvaihe – voidaan toteuttaa hyvin lapsi- ja perhekeskeisesti, jolloin myös perheiden moninaisuus tulee huomioituksi. Työmuodot sisältävät paljon vuorovaikutusta vanhempien ja henkilöstön sekä tiimin ammattilaisten välillä. Vanhemmat ovatkin olleet tyytyväisiä eri tilanteissa kohtaamisen myönteisyyteen henkilökunnan kanssa sekä saamaansa tukeen (Kanninen ym. 2009). Alkuvaiheen työtavat käynnistävät yhteistyösuhteen kehityksen. Molempien osapuolien mielestä ilman tutustumisjaksoa luottamuksen saavuttaminen veisi paljon enemmän aikaa. (Hiitola-Moilanen 2009; Isojärvi & Kangas 2008.) Luottamuksellisen kasvatustyöskytyn kehittyminen vaatii aina aikaa, useita keskusteluja ja vastavuoroisuutta. Intensiivinen ja sensitiivisyteen pyrkivä työskentely perheen kanssa varhaiskasvatustilanteissa käynnistysvaiheessa luo vanhemmille kuulluksi tulemisen ja kunnioituksen kokemuksia, jotka auttavat luottamuksen saavuttamisessa (vrt. Kaskela & Kekkonen 2006; Kekkonen 2012).

Yhteistyömuodot ovat vaihtelevia, koska ne pyritään luomaan kullekin perheelle sopiviksi. Sen vuoksi kasvatukeskustelujen rinnalle on syntynyt runsasta päivittäistä kuulumisten vaihtamista niin perinteisin menetelmin kuin erilaista tietoa- ja viestintätekniikkaan hyödyntäen. Vanhemmat olivat Seilosen (2007) mukaan sitä mielikä, ettei informaatiokatkoksia juuri syntynyt ja että tieto välittyi kasvattajatiimissä. Kaikkiaan kertominen lapsen päivästä ja lapsen arjen jakaminen toivat vanhempien mukaan osallisuuden kokemuksen silloinkin, kun ei itse voinut olla paikalla. Näin ne tukivat samalla vanhemmuutta.

Aloitustilanteen käytännöissä korostuu tasa-arvo, jossa vanhemmuuden ensisijaisuutta arvostetaan selvästi ja samalla tuetaan vanhemmuutta. Vanhemmat itse tunsivat, että myös heidän toiveitaan kuunnellaan lapsen kasvatuksessa. (Isojärvi & Kangas 2008; Seilonen 2007; Toppinen 2014.) Vanhempien mielestä hyvä suhde päiväkodin kasvattajaan synnytti avoimuutta, joka helpotti myös vaikeista asioista puhumista. Yhteistä pohdimista pidettiin tärkeänä, mutta vanhemmuutta arvostavaa oli heidän mielestään myös, ettei suoria ja niin sanottuja oikeita neuvoja kuitenkaan annettu. (Seilonen 2007.)

Vanhempien ja työntekijöiden kokemukset ja arvioinnit kasvatustyöskytyn osapuolina antavat kuvan prosessista, jonka keskiössä on lapsen kasvuprosessin kannattelu. Ajattelussa on keskeistä se, että päivähoito alkaa kodista ja etenee selkeästi ja jatkuvasti vanhempien osallisuuden tukemana lapsen kehitysvaiheet huomioiden. Varhaisvuosien aikana vanhempien ja varhaiskasvatustilanteiden kasvatusyhteistyö on tiivistä sekä lapsen hoitajakiintymys selkeää. Lapsen kehityksessä hänen sosiaaliset suhteensa kaikkiaan laajenevat ja itsenäisyytensä lisääntyy, mutta uudet lapsen ja kasvattajan suhteet siirtymävaiheineen ovat edelleen olennainen osa pedagogista prosessia koko varhaiskasvatus- ja esiopetusvaiheen ajan.

Lasten siirtyminen yli kolmevuotiaiden ryhmään

Lapsen siirtymisprosessi tulee uudelleen ajankohtaiseksi lapsen siirtymässä alle kolmevuotiaiden ryhmästä yli kolmevuotiaiden ryhmään sekä myöhemmin esiopetukseen. Henkilöstö ja vanhemmat tarvitsevat edelleen kasvatustyöskytyn tasavertaista ja vanhempien osallisuuteen perustuvaa vuorovaikutusta. Kasvattajien vuorovaikutustilanteiden periaatteet eivät oleellisesti muutu, vaikka vuorovaikutuksen intensiteetti muuttuu. Lapsi ja perhe ovat jälleen uuden muutosprosessin kynnyksellä.

Ihanteellisessa tapauksessa muutosprosessin valmistelu aloitetaan keväällä, kun siirtyminen tapahtuu seuraavana syksynä. Tällöin vanhemmat saavat ensin tietää, kuka on lapsen vastuuikäinen tulevassa lapsiryhmässä. Parhaimmillaan sama lastentarhanopettaja tai lastenhoitaja seuraa mukana uuteen lapsiryhmään. Lapsen oma vanhempi kertoo lapselle muutoksesta ja siitä, kuka on lapsen uusi vastuuikäinen. Erään päiväkodin käytännön mukaan vanhempi myös vie lapsen tutustumaan uuteen lapsiryhmään ja uuteen aikuiseen. Lapsen näkökulmasta on turvallista ja tärkeää, että äiti ja isä tietävät, kuka hänen kasvattajansa on. Samalla vanhemmat itsekin valmistautuvat muutokseen. Heidän mielestään on uudelleen huolia lapsen selviytymisestä ja huomion saamisesta suuremmassa ryhmässä. Kun vanhempi kohtaa uuden kasvattajan ja tutustuu tähän, hänen on puolestaan helpompi keskustella lapsen kanssa muutoksesta ja uudesta aikuisesta.

Keväällä vanhemmat ja vastuuhenkilöt käyvät siirtokeskustelun, jossa vanhemmilla on johtava rooli. Vanhemmat päättävät, mistä asioista keskustellaan, mitä he haluavat tietää, mitä he haluavat ottaa esille lapsestaan sekä mitä he toivovat lapselleen. Ammatillaiset välittävät toisilleen informaation, jolloin kaikilla osapuolilla on sama tieto. Keskusteluja ei käydä ilman vanhempia. Menettelyillä pyritään kunnioittamaan vanhempien ensisijaista asemaa, tukemaan vanhempien vastuuta ja luomaan luottamusta. (Uusimäki, henkilökohtainen tiedonanto 28.5.2010.) Myös siinä tapauksessa, että siirtyminen tapahtuu kesken vuoden, neuvotellaan asiasta ensin vanhemman kanssa. Vanhempi kertoo siirtymisestä lapselle ja käy lapsensa kanssa myös tutustumassa

Tällöin tutustumiseen voidaan käyttää aikaa riittävästi etukäteen ja tutustua päiväkotitapaisten aikana. Useimmiten siirtymä isompien lasten ryhmään on lapselle innostava ja turvallinen tapahtuma, kun on saanut tutustua riittävän pitkän ajan kuluessa.

Toisena käytännön esimerkkinä on erään päiväkodin siirtymävaiheessa toteutettu vaihtoviikkokäytäntö (Korhonen, henkilökohtainen tiedonanto 26.5.2010). Sitä voidaan verrata artikkelin alussa kerrottuun päivähoitoa aloittavan lapsen tutustumisjaksoon. Siirtymävaiheen huomioiminen on kirjattu päiväkodin varhaiskasvatust- ja esiopetussuunnitelmaan. Sen tavoitteeksi on asetettu lasten perehdyttämisen etukäteen seuraavana syksynä alkavaan kotiryhmäänsä. Vaihtoviikot toteutetaan joka vuosi huhtikuussa kaikissa ikäryhmissä esiopetusikäiset ja pienten lasten ryhmät mukaan lukien. Yhden viikon aikana pienryhmät tutustuvat aamupäivisin oman tututun aikuisen johdolla tulevaan kotiryhmäänsä ja sen toimintaympäristöön. Loppuviikosta lapset jo ruokailevatkin uudessa ryhmätilassaan. Tavoitteena on myös, että opettaja siirtyy lasten mukana seuraavaan kotiryhmään. Lasten vanhemmille on järjestetty mahdollisuus tutustua lapsensa uuteen kotiryhmään avoimena iltapäivänä, jolloin lapset esittelevät vanhemmilleen tulevan kotiryhmänsä. Vaihtoehtoisesti vanhemmat voivat käydä tutustumassa lapsensa tulevaan kotiryhmään kesällä ennen uuden toimintakauden alkua.

Siirtymä on tutustumisprosessi, johon varataan aikaa ja johon lapset, vanhemmat ja henkilöstö osallistuvat aktiivisesti. Lapsen kasvunkansiot ovat lasta koskeva antoisaa materiaalia, jota voidaan hyödyntää eri siirtymäkeskusteluissa. Vanhempien osallisuus tässä prosessissa mahdollistaa asian käsittelyn myös kotona vanhemman ja lapsen kesken, jolloin siirtymäprosessi koetaan yhdessä lapsen kanssa. Tämä tukee samalla myös vanhemmuutta.

INNOKKAANA ESIKOULUUN JA UTELIAANA KOULUUN

Lapsen siirtyminen esiopetukseen on viimeinen siirtymäprosessi ennen koulun aloittamista. Esiopetuksesta tuli velvoittavaa kaikille 6-vuotiaille lapsille vuoden 2015 elokuun alusta. Perusopetuslain (1040/2014, 2. a §) mukaan lasten on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Esiopetusta, joka on osa varhaiskasvatusta, voidaan toteuttaa päiväkodeissa ja peruskouluissa. Sen käytännön toteuttamisessa noudatetaan paikallisia esiopetuksen opetussuunnitelmia, jotka on laadittu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) pohjalta. On tärkeää, että varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lasten kasvun ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Karila, Lipponen & Pyhäntö 2013). Tämä periaate

vaatii yhteistyötä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen kesken. Lapsen esiopetukseen siirtymä helpottuu, kun paikallisissa suunnitelmissa suunnitellaan siirtymäprosessit ja niihin liittyvät käytännöt. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.) Esiopetuksen keskeinen tehtävä on edistää lasten kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ja samalla vahvistetaan lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestä oppijana. Leikki eri muodoissaan on vahvasti esillä esiopetuksessa. Nämä toiminnot edistävät myös lapsen joustavaa siirtymää perusopetukseen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Ennen esiopetukseen siirtymäprosessia lapsi on saattanut kokea jo monta siirtymää ikäryhmästä toiseen ja hänelle on kertynyt kokemusta kasvuympäristönsä muutoksista ja niihin sopeutumisista. Siitä huolimatta lapsi tarvitsee edelleen henkilöstön ja vanhemman osallisuutta ja tukea eskouluun siirtymisen prosessissa, jonka aikana lapsi kohtaa muutoksia toimintakulttuurissa ja lapsen roolissa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Lapsen muutos esikoululaiseksi on erilainen sen mukaan, siirtykö hän esiopetukseen tutusta varhaiskasvatuksen lapsiryhmästä vai suoraan kodista. Jos kotiympäristön käytännöt, säännöt ja ilmapiiiri eroavat merkittävästi eskoulun vastaavista, tällä voi olla vaikutusta lapsen sopeutumiseen ja roolimuuotukseen esikoululaisena (vrt. Lam & Pollard 2006; Peters 2010). Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi kulttuuritaustaltaan erilaisten perheiden lapsilla (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Erilaisuutta siirtymään saattaa aiheuttaa myös se, että esiopetusta on mahdollista toteuttaa niin päiväkodin kuin peruskoulun yhteydessä ja kasvuympäristöinä ne poikkeavat toisistaan (ks. taulukko 1, s. 92). Esiopetuksen toteuttamisympäristöllä on vaikutusta esiopetuskäytäntöihin ja siten lapsen rooliin esikoululaisena (Hakarainen 2002). Taulukosta on myös nähtävissä, että uusien opetussuunnitelmien tultua voimaan kasvuympäristöt ja niiden toimintakulttuurit ovat jossain määrin lähentyneet toisiaan. Tämä on jo helpottanut lapsen esiopetukseen ja kouluun siirtymävaiheita. Tällainen instituutioiden toimintakulttuurin muutos vaatii kuitenkin pitkäaikaisen prosessin.

Esikoululaista luonnehditaan Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) aktiiviseksi oppijaksi, sosiaaliseksi, leikkiväksi sekä osalliseksi omassa oppimisprosessissaan. Häntä kuullaan toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Hän oppii vuorovaikutuksessa toisten lasten, opettajien, eri yhteisöjen ja lähiympäristön kanssa. Sen vuoksi lasta kannustetaan ja ohjataan toimimaan ryhmän jäsenenä ja kehittämään yhteistyötaitojaan. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Nämä esikoululaisen rooliin liitettävät piirteet tulevat selvästi esille siinä vaiheessa, kun lapsi aloittaa esikoulun ja niin vanhemmat kuin kasvattajatkin alkavat asettaa hänelle odotuksia ja vaatimuksia esikoululaisena. Nämä vaatimukset määräytyvät pitkälti siitä yhteisestä ajattelusta, että esiopetus on valmentautumista koulun. Tämän pohjalta voidaan yhtyä Rimm-Kaufmanin ja Piantan (2000) teoreettiseen näkemykseen koulun siirtymisestä. Heidän mukaansa siirtymävaihe koulun alkaa jo esiopetusvuotena ja jatkuu vielä koulun sopeutumisen ensimmäisen kouluvuoden aikana lapsen yksilöllisenä prosessina. Siirtymävaihe esiopetukseen ja sen jälkeen koulun tulee suunnitella etukäteen näissä vaiheissa työskentelevien henkilöstöjen yhteistyössä (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016).

Esiopetukseen ja koulun siirtymävaiheissa kuuluu perehdyttää lapset esiopetuksen ja koulun toimintakulttuuriin ja kasvuympäristöön, jotta heidän kasvunsa ja oppimisensa jatkumo toteutuu. Samoin lasten vanhemmille on suotava mahdollisuus tutustua esi- ja alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön ennen opetuksen alkua. Lapsen oppimisen polun eri vaiheiden tavoitteiden ja käytäntöjen tunteminen on opettajalle laadukkaan opetuksen perusta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.) Näiden siirtymäprosessien aikana lapsi käy läpi roolimuutoksen ensin esikoululaiseksi ja sitten esikoululaisesta koulun aloittajaksi ja koululaiseksi. Samalla lapsen kohdistetut rooliodotukset muuttuvat ja tulevat entistä vaativammiksi ja myös aikuisten suhtautuminen lapseen muuttuu. (Karikoski 2008.)

Esiopetuksesta koulun siirtymiseen liittyvä lapsen kasvuympäristön ja roolin muutos saattaa olla lapselle haasteellinen muutos- ja sopeutumisprosessi (Soini, Pyhälä & Pietarinen 2013). Sen vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että niin esiopetuksen ja alkuopetuksen opettajat kuin vanhemmat ymmärtävät tämän ja tukevat yhdessä lapsen muutosprosesseja. Jotta siirtymiset tapahtuvat mahdollisimman joustavasti lapsen kasvua ja oppimista tukevalla tavalla, tarvitaan lasta koskevan tiedon siirtämistä edellisestä kasvuympäristöstä seuraavaan (Ahtola 2012; Soini ym. 2013). Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Esikoulusta koulun siirtymisen aikana lapsen kasvuympäristön ja lapsen roolin muutoksen tulee olla joustava jatkumo. Siinä prosessissa esikoulun lapsilähtöinen, yhteistoiminnallinen teikki-, kasvatus- ja oppimisympäristö muuttuu koulun opettajajohtoiseksi opetus-, kasvatus- ja oppimiskeskeiseksi kasvuympäristöksi. Samoin aktiivisesta, sosiaalisesta, leikkivästä ja oppivasta esikoululaisesta kasvaa vastuullinen, aktiivinen, omatoiminen ja yhteistyötä tekevä koululainen. Koululaista tuetaan kasvamaan demokraattisen yhteiskunnan jäseneksi. Tällainen lapsen kehitykseen luon-

nollisena kuuluva muutosprosessi saattaa helpottaa koulun sopeutumista. Myös esikoulun lapsilähtöinen kasvattaja, ohjaaja, opettaja, havainnoija, dokumentoija ja vanhempien aktiivinen yhteistyökumppani muuttuu siirtymävaiheessa koulun kasvattajaopettajaksi, ohjaajaksi, opetuksen suunnittelijaksi ja toteuttajaksi, joka tukee lapsen kehitystä ja hyvinvointia yhteistyössä vanhempien kanssa.

Kasvuympäristöjen yhteistyön luonne muuttuu siirtymävaiheessa (Karila ym. 2013). Esikoulu opettajineen on vanhemmille helppo yhteistyökumppani, koska yhteisiä tapaamisia ja keskusteluita voi olla päivittäin. Lapsen koulun aloittamisen jälkeen vanhemmat ja opettaja tapaavat harvemmin ja virallisemmin. Yhteistyö muuttuu vähemmän henkilökohtaiseksi ja enemmän lapsen kouluoppimiseen liittyväksi. (Karikoski 2008.) On muistettava, että vanhempien ja opettajan yhteinen kasvatus- ja opetusvastuu jatkuu esikouluvaiheen jälkeenkin ja vaatii säännöllistä keskinäistä vuorovaikutusta vanhempien ja opettajien kesken. Yhteisen kasvatussuhteen tavoitteena on viedä eteenpäin lapsen kasvuprosessia yhteiskunnan aktiiviseksi ja vastuulliseksi kansalaiseksi.

Peters (2010) on koonnut tutkimuksien ja teoriakirjallisuuden pohjalta kuvauksen onnistuneesta koulun siirtymäprosessista. Siinä on yhtymäkohtia Bronfenbrennerin (1979) ekologisteen siirtymäprosessiajatteluun, jonka mukaan siirtymät ovat yksilön ja ympäristön keskinäisiä muutos- ja sopeutumisprosesseja. Peters painottaa koulunaloittajan hyviä vuorovaikutussuhteita tovereihin ja opettajaan sekä vanhempien ja opettajien keskinäistä kasvatusyhteistyötä. Vuorovaikutussuhteita vahvistaa myös se, että opettaja haluaa tutustua lapseen jo ennen koulun alkamista, ja samalla se lisää lapsen tunnetta kuulumisesta jo kouluyhteisöön. Tutustuessaan lapsen tarpeisiin ja mielenkiinnonkohteisiin opettaja voi suunnitella opetustaan sen mukaisesti ja kiinnittää lapsen mielekkäällä tavalla kouluoppimiseen. Samoin lapsen kouluoppimista tukee se, että oppimisella on yhtymäkohtia lapsen aiempaan kasvuympäristöön ja siellä opittuihin taitoihin ja tietoihin. Onnistuneen koulun siirtymän vahvoja tekijöitä ovat lapsen positiivinen käsitys itsestään oppijana ja opettajan positiiviset odotukset oppijasta. Ne toimivat siltena lapsen siirtymävaiheessa uuteen kasvuympäristöön ja sen toimintakulttuuriin.

Taulukko 1. Esiopetuksen ja alkuopetuksen toimintakulttuurien jatkumo (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014)

	Esiopetuksen toimintakulttuuri	Alkuopetuksen toimintakulttuuri
<i>Kasvuympäristö</i>	Lapsilähtöinen, yhteistoiminnallinen leikki- ja oppimisympäristö, lasta koulun valmistava toimintakulttuuri.	Tavoitesuuntautunut, opettajajohdon oppimis- ja opettamisympäristö, yhdessä oppiminen, koululaisen kehittämisen myöhempää työskentelyä ja oppimista varten.
<i>Lapsikäsitys</i>	Esikoululainen on aktiivinen, leikkivä, sosiaalinen, oppiva ja osallistuva.	Koululainen on oppiva, osallistuva, aktiivinen toimija, omatoiminen, vastuunottava, yhteistyökykyinen ja oppimisen iloa kokeva.
<i>Pedagoginen toiminta</i>	- Lapset oppivat yhdessä leikkien, liikuen, tutkien, työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taitojen perustavassa toiminnassa. - Oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jonka sisältöinä ovat oppimiskokonaisuudet. - Tavoitteena on kasvu yhdessä osallistumiseen.	- Työtavoissa korostuvat havainnollisuus, toiminnallisuus, leikki, pelillisuus sekä mielikuvitus ja tarinallisuus. - Oppiminen on yksin ja yhdessä tekemistä, ajattelua, suunnittelua, tutkimista ja harjoittelua. - Sisältöinä ovat oppiaineet ja oppimiskokonaisuudet. - Tavoitteena on kasvu demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyteen.
<i>Opettajan rooli</i>	Esikoulunopettaja on lapsilähtöinen kasvattaja, ohjaaja, opettaja, toiminnan ja oppimisympäristön suunnittelija, vanhempien kanssa aktiivista kasvatusyhteis-työtä tekevä kuuntelija, keskustelija, hahmoja ja dokumentoija.	Alkuopetuksen opettaja on kasvattajaopettaja, ohjaaja, arvioija, opetuksen ja oppimiskokonaisuuksien suunnittelija ja toteuttaja sekä oppilaiden oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tukija yhteistyössä vanhempien kanssa.
<i>Yhteistyö</i>	- Esikoulu–koti: - Yhteistyön tulee olla suunnitelmallista kasvatusyhteistyötä, keskusteluja, vanhempien tapaamisia, yhdessä toiminnan suunnittelua ja toteuttamista, arviointia. - Laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma. - Vanhemmat tutustuvat ennen esiopetuksen alkua oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön. - Esikoulu–koulu: - Yhteistyö on keskustelevaa ja toiminnallista. Oppimisympäristöt, toimintatavat ja ohjaavat asiakirjat tunnetaan molemmin puolin käytännössä ja siirtymävaiheet suunnitellaan yhdessä. Keskeinen tieto lapsesta siirtyy esiopetuksesta alkuopetukseen.	- Koulu–koti: - Yhteistyö on suunnitelmallista ja osallistuvaa. - Luodaan uusi vuorovaikutussuhde vanhempien kanssa. - Järjestetään vanhempien tapaamisia, keskusteluja, koulun juhlia ja oppilashuollollisia tapaamisia. - Vanhemmat tutustuvat ennen opetuksen alkua alkuopetuksen oppimisympäristöihin, toimintaan ja henkilöstöön.

Taulukosta 1 voidaan havaita myös yhtymäkohtia Petersin ajatteluun ja todeta että uusien opetussuunnitelmien mukainen siirtymävaiheen teoreettinen kuvaus on oikean suuntainen. Opetussuunnitelmissa painotetaan laajenevaa yhteistyötä esi- ja alkuopetuksen toimintakulttuurien välillä, muun muassa opetussuunnitelmien ja siirtymävaiheiden yhteistä suunnittelua, sekä vanhempien lisääntyvää osallisuutta paikallisen esiopetussuunnitelman laadinnassa ja lapsen myönteistä kuvaa itsestään oppijana. Tällöin tuetaan yhdessä lapsen onnistunutta koulun siirtymävaihetta j hänen kasvunsa ja oppimisensa jatkumoa.

LAPSEN EHYT KASVUN JA OPPIMISEN POLKU

Olemme tarkastelleet lapsen siirtymistä kasvuympäristöstä toiseen kasvunpolu- cheyden sekä lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen näkökulmasta ja pyrkineet samall tarjoamaan lukijalle lähtökohtia kasvatusajattelunsa jäsentämiseen sekä käytännö- esimerkkejä pohdittavaksi. Lapsen siirtymäprosessien onnistunut ohjaaminen tuke- lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista sekä vanhempien vanhemmuutta ja kok perhetä pedagogisin keinoin.

Lopuksi esitämme tutkimustietoon ja uusiin opetussuunnitelmiin perustuva siirtymävaiheiden toteuttamisohjelman. Suunnitelma laaditaan henkilöstön ja van- hempien yhteistyössä ja kirjataan paikalliseen varhaiskasvatus-, esiopetus- tai perus- opetuksen vuosiluokkien 1–2 opetussuunnitelmaan onnistuneiden siirtymävaihe- den käytännön toteuttamista varten.

1. Perheen ja henkilöstön tutustuminen toisiinsa

Vanhemmilla ja lapsella tulee olla oikeus tietää ja tavata tuleva hoitaja tai opettaj ennen uuteen ryhmään siirtymistä ja ennen toiminnan ja opetuksen alkua. Var- hemmilla tulee olla mahdollisuus antaa haluamansa etukäetieto lapsestaan its-

2. Lapsen ja vanhempien tutustuminen uuteen kasvuympäristöön

Kodin ja päiväkodin tai koulun keskinäisen vuorovaikutuksen tulee sisältää lapsil ja vanhemmille tilaisuuksia tutustua etukäteen päiväkodin ja koulun arkeen ja ni den kasvuympäristöön ja toimintakulttuuriin. Mitä tutumpi uusi kasvuympäristö o lapsille, sitä helpompi on siirtymä. Pienten lasten turvallinen aloitus sekä turvalline kasvattajasuhde uudessa ryhmässä varmistetaan riittävän pitkällä tutustumisajaksolla

3. Vanhempien ja lapsen osallisuus

Huolehditaan vanhempien ja lapsen osallisuudesta jo siirtymäprosessin suunni teluvaiheessa, jolloin sovitaan menettelyistä. Vanhempien lapsiutunemusta tuk- käyttää apuna lapsen siirtymäprosessissa. Vanhempien osallisuus auttaa heitä yn määrittämään myös lasten kannalta prosessia sekä käsittelemään sitä lapsen kanss-

Lapsen osallisuus toteutuu vanhemman tukemana ja päiväkodissa huomioimalla lapsen siirtymään liittyvät ajatukset ja toiveet, toteuttamalla tutustumistilanteita riittävän pitkän ajan kuluessa ja keskustelemalla lapsen kokemuksista. Lapsen ja vanhempien kokemukset sekä heidän arviointinsa prosessista huomioidaan yksikön toimintakulttuurin kehittämisessä.

4. Lapsen kasvun ja oppimisen jatkumo

Henkilöstön ja vanhempien yhteiset pedagogiset keskustelut mahdollistavat lasten oppimisen jatkumon, jota valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet edellyttävät. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen oppimissuunnitelmat laaditaan yhdessä.

5. Työelämän tuki huoltajien ja päiväkodin tai koulun kasvatusyhteistyön toteuttamisessa

Työelämän tulisi joutaa ja sallia vanhemmille mahdollisuus tutustua lapsen päivähoitoon ja koulun sekä hoitaa päivähoitoa ja koulua koskevia asioita työpäivän aikana, esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelma- ja esiopetuksen oppimissuunnitelmakeskustelut sekä vierailupäiviin osallistuminen.

6. Kasvatusyhteistyö vanhempien osallisuutena

Vanhempien osallisuuteen kuuluu käsitys jaettu kasvatustavasta. Jaetussa kasvatustavasta korostetaan sitä, miten perheet ja ammatillaiset työskentelevät yhdessä edistääkseen lapsen hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista. Tällöin vanhemmilla ja kasvattajilla on luonnollinen tarve jakaa informaatiota lapsesta ja olla toistensa voimavarana. Lapsen pitkäkestoiset kasvattajasuhteet tarjoavat lapselle turvallisuutta sekä tukevat samalla kasvattajien kumppanuutta.

Kaikki siirtymävaiheet ovat lapselle kehityksellisiä haasteita. Ammatillisille ne ovat kasvatustyön haasteita, jotka vaativat teoreettista näkemystä sekä pedagogisia perusteluita tilanteiden ratkaisuihin ja kehittämisessä. Henkilöstön vaihtuvuuden vuoksi siirtymät ovat rakenteellisesti haaste varhaiskasvatukselle ja esiopetukselle lapsen pitkäkestoisten ja turvallisten opettaja- ja hoitajasuhteiden kannalta.

Vanhempien aktiivisen osallisuuden toteuttaminen on haaste lapsen kaikissa siirtymissä. Niissä tulee huomioida, ettei muutoksia toteuteta asiantuntijakeskeisesti. Henkilöstön tehtävä on informoida ja motivoida vanhempia osallistumaan sekä organisoida mahdollisuudet siihen. Myös kasvattajayhteisölle saattaa olla toimintakulttuurinen haaste sopeutua lasten vanhempien lisääntyneeseen mukanaoloon arkielämässä. Toisaalta vanhemmat ovat aktiivisimpia lapsen ensimmäisissä hoito- ja kasvatussuhteissa sekä niiden alkuvaiheissa. Näissä tilanteissa luodut hyvät osallisuuden lähtökohdat ja kokemukset edistävät osallisuutta myös lapsen seuraavissa siirtymissä. Samalla tuetaan lapsen turvallista kokemusta kasvattaja- ja opettajasuhteiden vaihtuessa kasvun- ja koulupolun eri vaiheissa.